

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ
ҚАЗАҚ ТІЛІ ОҚЫТУШЫЛАРЫНЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БІРЛЕСТІГІ
ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР АКАДЕМИЯСЫ ҚОҒАМДЫҚ БІРЛЕСТІГІ**

**Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТІ
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЕБЕРЛІК МЕКТЕБІ
ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІ КАФЕДРАСЫ**

**«Тіл мен әдебиетті құндылық бағдарлы оқыту: тәжірибе,
мәселелер және перспективалары» атты ғалымдар мен
мұғалімдердің халықаралық ғылыми-практикалық
конференциясы материалдарының**

ЖИНАҒЫ

31 қазан 2025 жыл.

Астана қ.

Конференция AP23490928 «Қазақ тілі мен әдебиетін құндылық бағдарлы оқытудың инновациялық технологиясы» атты ғылыми жоба аясында ұйымдастырылды.

ӘОЖ 80/81+821
ББК 81.2+84
Т93

**Жалпы редакциясын басқарған – Қапантайқызы Ш.
Редакциялық ұжым: Бибекөв Қ.Т., Кенжалин Қ.К., Шоқабаета С.С.,
Аитова Н.Н., Баймұханбетова М.Б., Бегимова Г.А.**

«Тіл мен әдебиетті құндылық бағдарлы оқыту: тәжірибе, мәселелер және перспективалары» атты ғалымдар мен мұғалімдердің халықаралық ғылыми-практикалық конференциясы материалдарының жинағы. 2 томдық., 1-том. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2025. – 245 бет.

ISBN 978-601-385-146-4

Бұл жинақта тіл мен әдебиетті құндылық бағдарлы оқыту мәселесінің ғылыми-теориялық және әдістемелік мәселелері қарастырылып, заманауи озық тәжірибелері жинақталды. Авторлар еңбектерінде білім беру кеңістігінде тұлғаның рухани-адамгершілік құндылықтарын дамыту, тіл арқылы мәдениет пен ұлттық дүниетанымды меңгерту, әдеби шығармаларды аксиологиялық тұрғыдан талдау сияқты мәселелер ғылыми тұрғыда ұсынылды.

Сонымен қатар, жинаққа құндылыққа негізделген тілдік және әдеби білім берудің инновациялық әдістерін, педагогтардың кәсіби даярлығы мен құзыреттілігін жетілдіру жолдарын, қазіргі білім беру жүйесіндегі гуманистік бағыттардың орны мен болашағын айқындауға бағытталған енгізілді.

Материалдар тіл мен әдебиетті құндылық бағдарлы оқыту әдістемесінің, аксиолингводидактиканың өзекті бағыттарына қызығушылық танытқан зерттеушілерге, жоғары оқу орындарының оқытушыларына, мектеп мұғалімдеріне және магистранттарға арналады.

ISBN 978-601-385-146-4

ӘОЖ 80/81+821
ББК 81.2+84

© Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2025.

алатын тұрақтылығын көрсетеді. Ал философиялық тұрғыдан қарағанда, «Гүлістан бит түркі» – адам мен қоғам, билік пен әділет, рух пен парасат туралы түркілік гуманизмнің көркем көрінісі.

Қазіргі заманғы рухани жаңғыру кезеңінде мұндай жазба мұраларды зерттеу – ұлттық кодты танудың, тарихи сананы жаңғыртудың және мәдени тәуелсіздікті бекітудің ғылыми негізі. Шығармада көрініс тапқан ізгілік, сабыр, әділет, білім, достық секілді категориялар бүгінгі ұлттық идеология мен адамгершілік тәрбиенің рухани өзегіне айналуы тиіс. Сондықтан «Гүлістан бит түркі» – өткен мен бүгіннің арасын жалғап тұрған рухани көпір, ұлттық құндылықтардың тарихи айнасы.

Мақала AP23490928 «Қазақ тілі мен әдебиетін құндылық бағдарлы оқытудың инновациялық технологиясы» атты жоба аясында жазылды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Әлібекұлы А. (2008). *Мәмлүктер билігі кезіндегі түркі-қыпшақ әдебиеті (дамуы, әдеби өкілдері, өлең өлшемі)*. Алматы: Арда.
2. Есенбосынов Е. (2006). *Ескі қыпшақ тілінің лексика-грамматикалық ерекшеліктері (Әбу Хаййан еңбегі бойынша)*. Астана: Ер Дәулет.
3. Құрышжанов А. Қ. (1970). *XIII ғасырдың көне қыпшақ жазба ескерткішінің лексикасы жөнінде зерттеу: «Түрік-араб сөздігі»*. Алматы: Наука.
4. Наджип Э. Н. (1979). *Историко-сравнительный словарь тюркских языков XIV века*. Москва: Наука.
5. Сейітбекова А. (2024). *«Гүлістан бит түркі» жазба ескерткіші: Сөздік, транскрипция, аударма*. Алматы: Тіл білімі институты.
6. Тоқаев Қ. К. (2021). *Тәуелсіздік бәрінен қымбат*. Егемен Қазақстан.
7. Тоқаев Қ. К. (2024). *Жаңа Қазақстан: білім мен ғылым – ұлттық дамудың өзегі*. Қазақстан халқына Жолдау. Астана.
8. Argunşah M. (2015). *Kıpçak Türkçesi ve edebî miras*. İstanbul: Kesit Yayınları.
9. Doerfer G. (1963–1975). *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen* (Bd. I–IV). Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
10. Eminoğlu E. (2018). *Altın Orda dönemi Türk edebiyatı ve kültürel sentez*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

АБАЙ ШЫҒАРМАЛАРЫН ОҚЫТУДЫҢ АКСИОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІСІ

Бибекөв Қ.Т.

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ қауымд. профессоры, ф.ғ.к., Астана, Қазақстан.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты бағыты – білім алушының рухани және құндылықтық әлемін дамыту. Бұл тұрғыда аксиологиялық педагогика, яғни білім беруде құндылықтарды назарға алу идеясы – ерекше маңызға ие. Аксиологиялық педагогика адамның өмірлік ұстанымдарын, моральдық және мәдени өлшемдерін тәрбиелеуді көздейді. Оның негізгі мақсаты – тұлғаның рухани тұтастығын, адамгершілік санасын қалыптастыру [1, 12]. Абай Құнанбаев шығармалары — аксиологиялық мазмұнның ерекше үлгісі. Ақынның дүниетанымдық жүйесінде Алланы тану, ақыл, ғылым, иман және махаббат ұғымдары өзара тығыз байланысты. Бұл ұғымдар жеке-жеке емес, біртұтас аксиологиялық құрылым ретінде қарастырылуы тиіс. Ақын «Алланың өзі де рас, сөзі де рас» өлеңінде және «Отыз сегізінші кара сөзінде» діннің, танымның және адамгершіліктің бірлігін айқындай отырып, адамның рухани кемелдікке жету жолын көрсетеді. Ол «ақылмен Алланы танымасаң, шынайы иман да жоқ» деген тұжырым арқылы **ақыл, иман, махаббат** үштігін біртұтас жүйе ретінде қарастырады. Бұл тұжырым аксиологиялық педагогикадағы «рухани тұтастық» ұғымымен толық сәйкес келеді [2, 45]. Абайдың көзқарасы бойынша, шынайы иман – ақылмен ұғынған, махаббатпен сезінген иман. Ал имансыз махаббат пен мейірім де жоқ. Осы үштік адамның рухани болмысын анықтайтын іргелі құндылықтар болып табылады. Абайдың тілдік әлемінде Алланы тану, ақыл, ғылым, иман және махаббат өзара тығыз астасып жатыр. Ақылмен

Алланы танымасаң, шынайы иман да жоқ. Шынайы иман болмаған жерде, махаббат та жоқ. Сонымен бірге діннің де, құлшылықтың да негізі осы үш сүюде жатқанын ескертіп өтеді. Жалпы алғанда, Абайдың Алла, дін туралы тұжырымдамалық көзқарасы «Алланың өзі де рас, сөзі де рас» өлеңінде және «Отыз сегізінші қара сөзінде» терең ашылған. Абайдың осы ұстанымын Шәкәрім де өз шығармашылығында қуаттап, идеяларын ары қарай сабақтастыра жалғастырады. Мысалы,

Шырақтар, ең құмарың осы болсын
«Алла сүйсең, адамды сүй» дегендей.
Құмарың бір, ісің көп болсын, жаным,
Көпке құмар, еріншек болма мендей.

Осы өлеңінде Шәкәрім Абайдың пікіріне тікелей сілтеме жасап тұр. Шәкәрім Абайдың көзқарасын қабылдап, ойын өрістетіп тұр.

Ақынның бұл идеялары қазіргі педагогикадағы тұлғалық-бағдарлы оқытудың аксиологиялық негіздерін нақтылай түседі. Себебі тұлғаның дамуы білім мен рухтың үйлесімділігі арқылы ғана жүзеге асады [3, 122].

Аксиологиялық педагогика тұрғысынан алғанда, Абай шығармаларын оқыту – оқушылардың құндылықтық бағдарын қалыптастырудың пәрменді тәсілі. Оқыту процесінде мұғалімнің міндеті – тек мәтінді талдау емес, ондағы рухани мазмұнды оқушының ішкі әлемімен сабақтастыру. Мәселен, «Интернатта оқып жүр» өлеңінде ақын жастардың білім алуда рухани тепе-теңдікті жоғалтқанын сынға алады.

Интернатта оқып жүр
Талай қазақ баласы –
Жаңа өспірім, көкөрім,
Бейне қолдың саласы.
Балам закон білді деп,
Қуанар ата-анасы,
Ойында жоқ олардың
Шаригатқа шаласы.

Абай, бірінші кезекте, орысша интернатта оқып жатқан жаңа өспірім балалардың *Шаригатқа шалалығына* назар аудартады. Көкөрім шыбықтай жас балалардың санасын қайда бұрса, сонда кетіп қалатыны анық. Абай бұл өлеңінде де қазақ оқырманының назарын орысша оқытудағы маңызды мәселелерге аудартады. Абайдың бұл ойы педагогика және аксиология үшін де құнды. Жас өскін сананың қай арнаға бұрылары – қоғамның болашағын айқындайтын фактор. Бірінші интерпретация: «Көкөрім, бейне қолдың саласы» – адам әлеуметтенуінің пластикалығы. Баланың когнициясы (ойлау жүйесі) сыртқы ортаға тәуелді түрде қалыптасады. Психология ғылымы кейіннен мұны «табиғи-әлеуметтік бағдарлы даму» деп дәлелдеді (Вygотский, Пиаже, Бруннер). Абай оны поэтикалық, философиялық түйсікпен сезген. Абайдың мұнда көтеріп тұрған проблемасы ешқашан «тар діни» мазмұнда қаралмауы керек. Абай рухани-адамгершілік бағдарды жоғалтқан білім жүйесінің қауіптілігіне назар аудартады. Ғылым мен имандылықтың, дүниелік білім мен адамдық қасиеттің байланысы үзілген жерде білім — тек құралға айналады, құндылық емес.

Әрі бұл Абайдың өмірлік ұстанымы екенін мына шумақтар айғақтап тұр:

Я тілмаш, я адвокат
Болсам деген бәрінде ой,
Көңілінде жоқ санасы.
Ақылы кімнің бар болса,
Демес мұны тілі ащы.
Айтыңызшы, болсаңыз
Здравомыслящий,
Ақыл айтпай ма ағасы?

Абай арттағы ұрпаққа аға ретінде ақыл айтып, жол сілтеуді өзінің миссиясы ретінде қарайды. Абай білім мен иманның, ғылым мен адамгершіліктің арасындағы үйлесімнің

бұзылуын байқатады. Мұғалім осы өлеңді оқыту барысында оқушылармен «Білім не үшін қажет?» және «Білім адамды рухани кемелдендіре ала ма?» деген сұрақтар төңірегінде ойлануға мүмкіндік жасауы қажет. Бұл тәсіл оқушыны тек ақпарат алушы емес, құндылық субъектісі ретінде тәрбиелеуге бағытталған.

Абайдың аудармашылық қызметі де аксиологиялық мазмұнға бай. Мысалы, ол М. Лермонтовтың Ф. Шиллерден аударған өлеңін кеңейтіп, рухани қырынан тереңдетеді. Абайдың Алла туралы көзқарасы оның аудармаларында анық көрініс табады. Ақын аудармаларында түпнұсқадағы көзқарастың жетегінде кетпей, мәтін мазмұнына шырмалып қалмай, тұжырымдамалық мәселелерде өз көзқарасын анық көрсетіп отырады. Абайдың М. Лермонтовтан аударған «Кең жайлау – жалғыз бесік жас балаға» атты өлеңі бар. М.Лермонтов бұл өлеңді неміс ақыны Фридрих Шиллерден аударған. Түпнұсқада бұл философиялық өлең екі жолдан тұрады.

Das Kind in der Wiege.

Glücklicher Säugling! Dir ist ein unendlicher Raum noch die Wiege,

Werde Mann, und dir wird eng die unendliche Welt.

Түпнұсқаға өте жақын аударған М.Лермонтовта да екі жолдық өлең екенін көреміз.

Счастлив ребенок! и в люльке просторно ему, но дай время

Сделаться мужем — и тесен покажется мир.

Абайдың аудармасында осы өлең төрт жолдан тұрады.

Кең жайлау – жалғыз бесік жас балаға,

Алла асыраған пендесі аш бола ма?

Ержеткен соң сыймайсың кең дүниеге,

Тыныштық пен зар боларсың баспанаға.

Қазақтың дүниетанымы мен менталитетіне сәйкес аударумен бірге, Абай өлеңге жаңа мағына қосады. Ол «*Алла* асыраған пендесі аш бола ма?», түпнұсқада да, М.Лермонтовтың аудармасында да бұл айтылмаған. Абайдың «Құдай» концептісінде Алла асыраушы, пендесінің барлық мұқтажын қамтамасыз етуші. Пенде бір Аллаға үміт артса, еш мұқтажы болмайды. Алланың бергеніне қанағат қылмаса, пендеге кең дүниенің өзінде тыныштық пен баспана табылмайды. Аллаға сеніп, үміт артып, берген несібесіне қанағат қылған жағдайда пендесі жас баладай алаңсыз болар еді деген ойды аңғарамыз. Абайдың аудармасын түпнұсқадан ерекшелеп тұрған да *Аллаға* қатысты мәселе болып тұр. Ф.Шиллер де, М.Лермонтов та кең дүниенің тар болуының себебін адамның қанағатсыздығымен ғана байланыстырып тұр. Сонымен бірге қанағатсыздық ер жеткен соң болмай қоймайтын, адамның табиғатында бар бұлжымайтын жағдай ретінде көрініс табады. Ал Абай «*Алла* асыраған пендесі аш бола ма?» деп, тек балаға қатысты емес, Алланың барлық пендесіне қатысты айтып тұрғанының аңғару қиын емес. Демек, аударма жасауда Абай ақынның ойын бұлжытпай аударуды мақсат етпеген. Керісінше, ақынмен ой таластырып, өзінің көзқарасы тұрғысынан өзгертіп беріп тұр. Абай оқырманына сөз арнағанда, егер Алланың бергеніне қанағат етіп, адал жолмен жүрсең, тыныштық та, баспана да болады деген ой тастайды. Бұл арқылы ақын қанағат пен тәубенің адам өміріндегі маңызын түсіндіреді. Демек, оқушыларға мәтінді рухани-құндылық тұрғысынан қабылдауды үйрету керек. Бұл – аксиологиялық педагогиканың негізгі қағидаларының бірі [4, 31].

Абайдың адам мен қоғам туралы көзқарасы да құндылықтық сипатта екенін көреміз. Ақын «жақын» мен «жау» ұғымдарын антонимдік жұпта қарастыра отырып, олардың этикалық өлшемін ашады: «Жақынға еріп, мал салмай, Жауды көріп, жан салмай...» Мұнда «жақын» — мейірім мен рухани жақындықтың символы болса, «жау» — ниеті теріс, күндес адамды білдіреді. Бұл контраст адамгершілік тандаудың аксиологиялық маңызын көрсетеді [5, 699]. Абай шығармаларының аксиологиялық әлеуеті тек мазмұнда емес, тілдік жүйесінде де айқын. Ақынның «рахым», «шапағат» «ақылдылық», «қанағат», «әділет» ұғымдары – ұлттық мәдени кодтағы басты құндылық категориялары. Оларды оқытуда мұғалім тілдік талдаудан бөлек, құндылық рефлексиясы тәсілін қолданғаны дұрыс болады.

Қорыта айтқанда, Абай мұрасының аксиологиялық мазмұнын оқу процесіне енгізу – ұлттық рухани тұтастықты сақтаудың және қазіргі тұлға тәрбиелеудің тиімді тетігі. Абайдың «үш сүю» қағидасы («Алланы сүю, адамды сүю, әділетті сүю») – қазіргі аксиологиялық педагогиканың философиялық негізімен толық үйлеседі. Бұл идеяларды жүйелі түрде қолдану оқушылардың рухани мәдениетін, адамгершілік танымын, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды меңгеру деңгейін арттырады [6, 88].

Мақала AP23490928 «Қазақ тілі мен әдебиетін құндылық бағдарлы оқытудың инновациялық технологиясы» атты жоба аясында жазылды.

Әдебиеттер тізімі:

Antoniuk, V. Z., Alendar, N. I., Bartkiv, O. S., Honcharuk, O. V., & Durmanenko, O. L. (2021). Axiological Approach in Professional Pedagogical Education. *Linguistics and Culture Review*, 5(S4), 687–699. URL: <https://lingcure.org/index.php/journal/article/view/1709>

Vakhovskyi, L. (2025). Axiological Potential of the Philosophy of Education. *Journal of Education, Culture and Society*. URL: <https://www.jecs.pl/index.php/jecs/article/view/1753>

Shcherbakova, G. M., Kireeva, A. V., & Volkova, E. S. (2021). Value as an Axiological Component of the Linguistic Picture of the World. *ResearchGate Linguistics Series*. URL: https://www.researchgate.net/publication/351383331_VALUE_AS_AN_AXIOLOGICAL_COMPONENT_OF_THE_LINGUISTIC_PICTURE_OF_THE_WORLD

Khodjamkulov, U. N. (2024). The Role of the Axiological Approach in Pedagogy in the Context of Values. *Web of Journals*. URL: <https://webofjournals.com/index.php/1/article/view/2535>

Smyrnova, T. A., Khomenko, V. P., & Petrenko, I. M. (2021). The Axiological Approach to the Training of Students of Pedagogical Universities. *Linguistics and Culture Review*. URL: <https://lingcure.org/index.php/journal/article/download/1570/342/361>

Yusupova, N. B. (2022). Axiological Significance of Axiological Education for Student Training. *Academia.edu Education and Society*. URL: https://www.academia.edu/124312076/Axiological_significance_of_axiological_education_for_the_preparation_of_students_of_technical_specialties

KAZAKISTAN VE TÜRKİYE İNGİLİZCE ÖĞRETMENİ YETİŞTİRME PROGRAMLARININ MEZUNLARININ KARIYER GELİŞİM SÜREÇLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

Bolatova A.

PhD, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye.

Küreselleşme ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi, İngilizceyi uluslararası iletişimin ortak dili haline getirmiştir (Crystal, 2012; Graddol, 2006). Bu durum, İngilizce öğretmenlerinin niteliğini ve mesleki yeterliklerini artırma gerekliliğini her zamankinden daha fazla ön plana çıkarmıştır. İngilizce öğretmenlerinin yetiştirilme biçimi, sadece dil öğretimindeki başarıyı değil, aynı zamanda bireylerin eğitim sistemine ve toplumsal kalkınmaya katkı düzeyini de doğrudan etkilemektedir (Richards & Farrell, 2005). Bu bağlamda, İngilizce öğretmeni yetiştirme programlarının yapı ve çıktılarının incelenmesi, özellikle farklı sosyo-kültürel ve eğitimsel bağlamlarda gerçekleştirildiğinde, önemli karşılaştırmalı sonuçlar sunmaktadır.

Türkiye ve Kazakistan, tarihsel, kültürel ve coğrafi olarak farklılıklar göstermelerine rağmen, İngilizce öğretimi alanında benzer hedefler taşımaktadır. Her iki ülke de eğitim sistemlerini uluslararası standartlara uyumlu hale getirmeyi, yabancı dil öğretiminde kaliteyi artırmayı ve küresel iletişime açık bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Altan, 2017; Sarsekeyeva, 2020). Türkiye’de İngilizce öğretmeni yetiştirme süreci, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından belirlenen pedagojik formasyon, alan bilgisi ve uygulama temelli derslerle yapılandırılmıştır (YÖK, 2018). Kazakistan’da ise Bologna Süreci’nin etkisiyle öğretmen eğitimi programları yeniden düzenlenmiş, çok dilli eğitim politikaları çerçevesinde İngilizce öğretimi öncelikli alanlardan biri haline gelmiştir (Aitken & Doganay, 2019).